

‘Ik heb Jacques Hurks nog gekend’

José Notenboom

69

Inleiding: op zoek naar de mens achter de vakman

Architect Jac. Hurks (1890-1977) bracht het grootste gedeelte van zijn werkzame leven door in Roosendaal, waar hij ook veel bouwwerken realiseerde. Dankzij zijn expressieve vormtaal spreekt zijn werk nog steeds tot de verbeelding en verdient om die reden de interesse van een breed publiek. In 2007, dertig jaar na het overlijden van Hurks, werd daarom in Roosendaal het Hurks Genootschap opgericht, met de bedoeling de bijzondere nalatenschap van deze architect blijvend onder de aandacht te brengen. Dat gebeurt door het organiseren van filmavonden, lezingen, excursies en exposities.

Om daarnaast ook meer te weten te komen over de persoon achter de vakman interviewden architect Hugo Groenewegen en tekstschrijver José Notenboom, beiden verbonden aan het Hurks Genootschap, mensen die Jac. Hurks persoonlijk gekend hebben. Doordat zij allemaal een andere relatie hadden met de architect, worden zijn karakter en werkwijze vanuit verschillende perspectieven bekeken. Die persoonlijke verhalen leveren weliswaar een eenduidig beeld op waar het zijn karakter betreft, maar geven nieuwe inzichten in zijn drijfveren en de manier waarop hij in het leven stond. Daarnaast zijn aan dit artikel enkele passages toegevoegd uit de herinneringen van Cees Meeuwis, een werknemer van Hurks uit de jaren twintig.

Jan van den Bouwhuijsen (1935-2016)

Jan van den Bouwhuijsen werd geboren in een door Hurks ontworpen bed. Vervolgens woonde hij dertig jaar met plezier in zijn ouderlijk huis; ook een ontwerp van Hurks. Doordat hij bevriend raakte met Paula Rampaart - nichtje van Hurks' echtgenote en administratieve kracht bij de architect - heeft hij ook Jac. Hurks en zijn echtgenote persoonlijk leren kennen.

“Veel van mijn verhalen zijn afkomstig van Paula Rampaart, de oudste nicht van mevrouw Hurks. Zij woonde met haar ouders, twee zussen en twee broers in de HGD-straat, waar nu de tunnel is. Paula was vrijwilligster bij Don Bosco. Daar ben ik in 1958 ook als vrijwilliger bij gekomen. Zo heb ik haar leren

kennen. Het klikte tussen ons. Daardoor ben ik heel veel bij Paula thuis geweest en heb haar ouders en later ook Jac. Hurks en zijn vrouw leren kennen. Voor Paula waren dat oom Sjaak en tante Koosje. Op een zeker ogenblik is Paula bij haar oom Sjaak gaan werken als administratieve kracht. Dat heeft ze zes jaar gedaan, tot oom Sjaak zijn zaak overdeed.

Voor velen is de stijl van de Amsterdamse School het meest herkenbaar in het oeuvre van Hurks. Toch haalde hij ook inspiratie uit het werk van Frank Lloyd Wright (1869-1959) en dom Paul Bellot (1876-1944). Die laatste was een Franse benedictijner monnik en tevens architect. Na de opheffing van hun kloosters in Frankrijk kwam een groep benedictijnen – in de volksmond Franse patertjes - in Oosterhout terecht. Dom Bellot bouwde daar het klooster met een hele mooie kapittelzaal. Ook de Sint Josephkerk in Noordhoek is van hem.

70

Lyceumlaan 1-3, in 1934 ontworpen door architect J. Hurks als kantoor-woonhuis voor accountant W. van den Bouwhuijsen. (Foto Bea Hoeks-de Laat)

Hurks ontwierp niet alleen gebouwen. Regelmatig zorgde hij ook voor het ontwerp van de bijbehorende meubelen. Zo gebeurde dat ook bij mijn ouders. Mijn vader had zijn accountantskantoor aan de Raadhuisstraat – toen nog Achterstraat – nummer 12. In 1934 liet hij Jac. Hurks een woning annex kantoor ontwerpen aan de Lyceumlaan; volgens aanduiding op de tekening van Hurks een ‘landhuis’. Daarnaast gaf hij ook opdracht tot het ontwerpen van een eetkamer- en slaapkamerameublement. Die meubelen zouden in opdracht van Hurks uitgevoerd worden bij Pander, een meubelfabriek met vestigingen in Rotterdam en Den Haag. Mijn vader wilde ze echter laten maken door meubelmaker Jef Govaarts in de Kloosterstraat in Roosendaal, omdat dat een cliënt van hem was. Uiteindelijk won de opdrachtgever en Hurks gaf zijn tekeningen van de blank eiken eetkamer- en gepolitoerde noten slaapkamermeubelen uit handen. Door het langdurige getouwtrek tussen architect en opdrachtgever hebben mijn ouders zich de eerste paar maanden van hun huwelijk moeten behelpen zonder meubelen. Maar toen die eenmaal geleverd werden, was Hurks enthousiast over het resultaat en gaf schrijnwerker Govaarts later meer opdrachten.”

“Jac. Hurks kwam uit Vught. Paula heeft mij verteld dat hij op de tekenschool in ’s-Hertogenbosch heeft gezeten: de Koninklijke School voor Nuttige en Beeldende Kunsten. Daar heeft hij na de lagere school zijn eerste opleiding gehad. Er is een boek geschreven door Pierre Cuypers¹, dat hij gekregen heeft als eerste prijs bij een overgang. Op dat boek staat: ‘Schooljaar 1905-1906, afdeling B, 2e klasse, Bouwkundig Teekenen. Prijs toegekend aan J. Hurks.’ Later is hij daar cum laude afgestudeerd. Er wordt gezegd dat hij daarna naar Amsterdam gegaan is om verder te studeren, maar daar is niets van terug te vinden.

Daarna gaat hij, van 1913 tot 1915, anderhalf jaar naar Canada. In het bevolkingsregister staat hij dan geregistreerd als bouwkundige - het woord architect wordt dan nog niet genoemd - en bouwt daar een huis. Het is niet bekend voor wie, maar er zijn wel twee foto’s van; van het huis in aanbouw en bijna klaar.

*Prijsboek getiteld ‘Geschiedenis van een stadhuis en eene kathedraal van Viollet-le-Duc’ toegekend aan Jac. Hurks in 1906.
(WBA roo 410, collectie aanwinsten, inv. nr. 509)*

72

Ansichtkaart met de tekst: 'dit kiekje is genomen voor het huis dat we nu aan het bouwen zijn. Geheel andere bouwwijze dan in Holland, niet waar. Om dit "frame" worden de steenen omgemetseld. Het kost ongeveer 8.000 dollar ofwel 20.000 gulden.'
(WBA roo 410, collectie aanwinsten inv. nr. 518)

Terug in Nederland komt Hurks in dienst bij architect Van Groenendael² in Breda. Van Groenendael bouwt de Corneliuskerk in Roosendaal en Hurks wordt daar aangesteld als opzichter. Om die reden komt hij in 1915 op kamers te wonen in Roosendaal, waar hij in 1916 wordt benoemd tot leraar aan de Burgeravondschool; de oude tekenschool van Hendrik Gerard Dirckx.

Kort daarna, in 1917, ontwerpt hij zijn eerste twee huizen in Roosendaal aan de Nispensestraat 81-83 voor de heer Van Gilse³, de bewoner van het Vrouwenhof. Al die omliggende grond was van hem. Er is een plan gemaakt om daar een villawijk te bouwen, maar daarvan is nooit meer uitgevoerd dan die twee huizen van Hurks.

In die Roosendaalse periode leert hij Koosje Rampaart uit de Kerkstraat kennen, die zijn grote liefde wordt. Hij – en hij alleen – noemt haar overigens Puck. Hurks is een markante persoonlijkheid, die zich steeds heel bescheiden opstelt. Puck is de baas. Zij helpt haar man ook adviserend mee met interieurs en kleurkeuzes.

Als Jac. en Koosje in 1918 trouwen, gaan ze wonen aan de Baronielaan in Breda. In 1919 wordt Hurks aangesteld aan de Leergangen in Tilburg, waar hij materialenleer blijft doceren tot zijn pensioen in 1955.

Schetsplan voor een mogelijke bebouwing van landgoed Vrouwenhof, schaal 1:1.000. Ontwerp van een niet uitgevoerde bebouwings- en stratenplan (met de namen Kastanjelaan, Vijverlaan, Roosendaalschelaan, Middenlaan, Lindelaan), door architecten Vergouwen en Hurks, 1920. (WBA, Tekeningencollectie Roosendaal en Nispen nr. T 00245)

Omstreeks 1920 gaat de architect een compagnonschap aan met Vergouwen. Samen bouwen ze een aantal huizen, onder andere voor Goyarts Zaadhandel aan de Brugstraat 35 (1921), het pand waar later de muziekschool in komt en waar tegenwoordig een notaris kantoor gevestigd is. Kort daarna krijgen ze ook de opdracht voor de bouw van de Sint Josephkerk (1924).

Puck is overigens de reden waarom Hurks zich definitief in Roosendaal vestigt. Als hij niet in Roosendaal gezeten had, maar in Rotterdam of Amsterdam, dan was hij een landelijk bekend architect geworden, zonder meer. Maar hij is tevreden in Roosendaal. In eerste instantie heeft hij zijn kantoor in de Vughtstraat en later aan het adres Ludwigstraat 2, het huis dat hij in 1926 voor zichzelf bouwt, maar na het bombardement op het station in 1940 verhuist het paar terug naar Vughtstraat 24 tegenover het park. Hurks blijft daar wonen tot zijn dood in 1977. Zijn echtgenote verhuist daarna naar het appartementencomplex Meilust in Bergen op Zoom.

In 1921 wordt naast de Sint Janskerk het Heilig Hartbeeld geplaatst, naar een ontwerp van Vergouwen & Hurks. Aanvankelijk in het plantsoen naast de Sint Jan, met het gezicht naar de Markt. Later wordt dat beeld verplaatst naar de achterzijde van de kerk, met het gezicht richting Tongerloplein. Als het Tongerloplein gemoderniseerd wordt, wordt het beeld op een sokkel bij de Heilig Hartkerk geplaatst. De oorspronkelijke hardstenen voet met tree raakt dan vermoedelijk verloren.

IL. HARTMONUMENT TE ROOSENDAAL N.B.
 Ontwerpers: VERGOUVEN & HURKS, Architecten, Roosendaal
 Uitvoerder: VIC SPRIJKELS, Bestuurder, Doornmond

*Heilig Hartmonument, 1921.
 (WBA, fotocollectie Roosendaal nr. 2013-00526)*

Ansichtkaart van de Stationstraat te Rucphen, later Sint Martinusstraat geheten met rechts op de voorgrond, de woning van gemeentesecretaris Cees Theeuwis. (WBA, fotocollectie nr. RAW014042075)

74

Ludwigstraat 1. (WBA roo 410,

De stal (1928) van de Gerdahoeve in Schijf, 1990. (Provincie Noord-Brabant nr.PNB001056193)

In de jaren twintig bouwt Hurks de arbeidershuizen voor woningbouwvereniging Sint Benedictus (Wilhelminastraat, 1920) en de Sint Josephstichting (Josephwijk, 1925). Dat past bij de overtuiging van de architect, die vindt dat ook arbeiders recht hebben op een goede woning.

In 1925 volgt de uitbreiding van het klooster St. Anna in Oudenbosch door Van Groenendael & Hurks. Dan verbreekt Hurks de samenwerking met Vergouwen en gaat in 1925 voor zichzelf beginnen. Het eerste pand dat hij vervolgens bouwt is het huis met het karakteristieke parabooldak en houten gevelbekleding voor gemeentesecretaris Theeuwes, op de hoek van de Martinusstraat in Rucphen. Die was toen nog vrijgezel. Later is hij getrouwd en zijn er kinderen gekomen en toen is het huis vergroot. Ook die uitbreiding in 1933 is door Hurks getekend. Mevrouw Theeuwes heeft mij daarover verteld dat Hurks indertijd gezegd heeft: 'Ik zal jullie een korting op mijn honorarium geven, als jullie reclame voor mij maken.' In dat huis ben ik op zolder geweest toen het nog in originele staat was. Dat was gewoon alleen een houten gevel. Degene die er nu woont heeft daar kamers gemaakt en die

*Maria Middelaars van Alle Genadekerk en pastorie in Breda, 1934.
(Collectie Stadsarchief Breda nr. A1963)*

wand dichtgemaakt. Nu is dat nog het enige huis van Hurks met een gedeeltelijk houten gevel. Voor zover ik weet heeft Hurks niet meer dan drie panden met houten gevels gebouwd; dit huis in Rucphen, de stal (1928) van de Gerdahoeve in Schijf en Ludwigstraat 1 (1926) in Roosendaal. Nadat dat laatste pand in de oorlog verwoest is, is die houten gevel vervangen door metselwerk.

75

In 1926 bouwt hij de eerste huizen in de Ludwigstraat, een van de straten waarmee hij een belangrijk stempel op Roosendaal drukt. In 1929 krijgt Hurks zijn tweede grote opdracht: de Pastoor van Arskerker (1930) in het Liesbos, Breda. De kapelaan van de Sint Jan in Roosendaal is daar bouwpastoor⁴. Die kent Hurks en vraagt hem om deze kerk te bouwen. In mijn ogen is dit een juweeltje van bouwkunst. Ook de bijbehorende pastorie vind ik geweldig mooi. Hurks zelf betitelde zijn tweede kerk echter als een jeugdzonde, vanwege de technische mankementen. Volgens mij heeft dat alles te maken met Hurks' materiaalgevoeligheid. Alleen het beste was in zijn ogen goed genoeg.

Als architect Van Groenendael in 1932 overlijdt, neemt Hurks zijn kantoor over. Van Groenendael is een architect die al bekend is binnen het bisdom; hij heeft al kerken en kloosters gebouwd. Hurks gaat daarmee verder en bouwt de Mariakerk (1933) aan het Mariaplein in Breda. Bouwpastoor daar is Jos Baeten, de latere bisschop. Voor Baeten ontwerpt Hurks ook meubelen voor de pastorie. Voor zover ik weet is daar niet veel meer van over. Naar aanleiding van de samenwerking met Baeten bij de bouw van de Mariakerk wordt Hurks aangesteld als bouwkundig adviseur voor het bisdom en hij bouwt nog een pastorie bij de Mariakerk (1939) en daar vlakbij in de Overakkerstraat het Maria ter Engelenklooster (1939). Dan volgt nog de Onze Lieve Vrouwekerk Onbevlekt Ontvangen met pastorie in de Oranjeboomstraat. Die pastorie (1939) staat er nog, maar de kerk is afgebroken. Bouwpastoor daar is Jan Dekkers, zoon van de machinefabrikant aan de Kade te Roosendaal. In diezelfde Oranjeboomstraat staat ook nog een klooster uit 1939 van Hurks.

Groepsfoto van bouwvakkers bij de Fatimakerk. Met links uitvoerder Kees Gabriëls en rechts aannemer Van Eekelen, 1951. (WBA, fotocollectie Roosendaal nr. K19135)

76

In Effen, langs provinciale weg, bouwt hij de Moeder Godskerk (1939). Een heel mooi kerkje met een prachtige pastorie, dat ook nog eens heel mooi ligt in een mag-nifiek stuk groen. Paula vertelde mij dat haar oom Sjaak altijd gezegd heeft: ‘Dit is het intiemste kerkje dat ik ooit gebouwd heb.’

In de oorlog bouwt hij nog een paar woningen, onder andere in de Molenstraat en de Parklaan in Roosendaal. Na de oorlog gaat hij vrij veel kerken restaureren en weer nieuwe kerken bouwen. Een van de grote werken van na de oorlog die de moeite waard zijn is, vind ik, het klooster in Huijbergen. Dat is nieuwbouw uit 1950 door Hurks, Sadée & De Bruijn, ter vervanging van het oude klooster dat in 1944 grotendeels werd verwoest. Later heeft Sadée daar nog een kapel bij gebouwd. Het klooster is overigens in 2002 gesloten. Tegenwoordig is het in gebruik als appartementencomplex.

In de jaren vijftig van de vorige eeuw bouwt Hurks drie kerken die veel op elkaar lijken, alle drie in basilicastijl, namelijk de Fatimakerk (1952) in Roosendaal, de Sint Dionysiuskerk (1953) in Putte en de Pius X (1956, gesloopt in 2002) in Tilburg. Voorzitter van de bouwcommissie van het bisdom was dom Hans van der Laan (1904-1991), een benedictijner monnik en architect. Die was weg van basilica’s en heeft ‘voorkomen’ dat er allerlei ‘gekke kerken’ gebouwd en verbouwd werden. Hij liet ook de oorlogsschade restaureren aan de kerk van Bosschenhoofd (1946). Daarvan was de toren opgeblazen. Hurks heeft die kerk hersteld met een nieuwe voorgevel. Zo ook in de Wouwse Plantage.

Over de kerk in Roosendaal weet ik nog het volgende te vertellen: De Fatimakerk is eigenlijk nooit afgebouwd; die had naar de voorkant uitgebreid moeten worden. Het was de bedoeling dat daardoor de gang naar de pastorie aan het zicht onttrokken zou worden. Het koor bestond uit houten staanders waar het zangkoor op stond, maar dat had helemaal gemetseld moeten worden. En het was de bedoeling dat er een vierkante toren bij zou komen, maar in 1952 mochten ze nog geen torens bouwen, vanwege het tekort aan bouwmaterialen na de oorlog.

Dat probleem speelde trouwens in de hele regio. De kerk van Zegge (Van Groenendaal, 1912) was gedeeltelijk verwoest in de oorlog. Ook daar is de toren pas veel later bijgebouwd. En de Heilig Hartkerk in Bergen op Zoom van Siebers werd in 1952 ook gebouwd zonder toren; daar werd alleen een klein klokkenstoeltje bij geplaatst.

Alles bij elkaar heeft Hurks een prachtig oeuvre nagelaten. Wat zijn archief betreft heeft hij zelf ontzettend veel weggegooid. Voordat hij zijn kantoor in 1961 overdeed aan Sadée en De Bruijn heeft hij heel veel bouwtekeningen opgeruimd. Eerder waren er al veel tekeningen door waterschade verloren gegaan, doordat de Vughtstraat bijna ieder jaar blank stond. Laten we proberen zijn stenen nalatenschap te koesteren.”

Frits Roset. (Particuliere collectie)

Frits zich. “Iedereen zat dan op zijn vaste plaats in die hele grote salon en dan werden er verhalen verteld. Hurks heeft daar ook een sfeervol hoekje ingericht.”

Behalve in architectuur was Hurks ook geïnteresseerd in andere kunstvormen. “Mijn vader heeft in 1937, samen met Pierre Hentenaar, de Roosendaalse muziekschool opgericht. Zelf speelde hij viool. Hurks kon daar enorm van genieten. Hij was ook een man die in de schouwburg vooraan op het balkon zat. Dat was een karakteristiek plaatje. Hij op het balkon, tante Koosje met haar witte haardos ernaast, met een uitstraling alsof ze de baas van de schouwburg was. Zij ging voor de pracht en praal. Hoe bestond het toch dat iemand elke dag uit eten ging bij Van der Put? Ome Sjaak en tante Koosje deden dat! Toen Van der Put dicht was, na de brand, zijn ze naar Zeelandia gegaan.”

Frits Roset (1942-2013)

Frits’ ouders waren goed bevriend met het echtpaar Hurks. Daardoor heeft hij hen vaak van dichtbij meegemaakt.

“Ik kom uit een gezin met zeven jongens. Wij zijn allemaal getrouwd. Op al die bruiloften is Hurks geweest. Maar de vriendschap tussen mijn ouders en het echtpaar Hurks dateert al van ver voor die tijd.”

In 1906 kocht de opa van Frits het pand Molenstraat 88a - hoek Damstraat - uit de failliete boedel van Pinneke Busch en nam het in gebruik als kantoor met bovenwoning. Hurks kwam daar iedere zondagochtend op de koffie. “Het was altijd feest op die zondagochtenden”, herinnert

Ententie ten huize van de familie Roset, Molenstraat 88A, ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Handelsvereniging Roset in 1947. Staand links van voor naar achter: 1. Jacques Hurks 2. AnnieTierolff- Roset 3. Tjeu Tierolff 4. Kitty (Engelse) 5. Zus Hentenaar-Hovering 6. Pierre Hentenaar. Zittend links van voor naar achter: 7. Koosje Hurks-Rampaart 8. Jef van Eck 9. Madame Lemmens. Staand rechts van voor naar achter: 10. George Weijnen 11. Rie Weijnen-Konings 12. Karel Groeneveldt 13. Rie Groeneveldt-Roset 14 . André Hout. Zittend rechts van voor naar achter: 15. Frits Roset 16. Corry Roset-Smits 17. Lambert Roset 18. Frie Konings 19. Thield Roset-de Clercq 20. Do Hout-Roset (WBA, foto Jan Sturm, fotocollectie Heemkundekring De Vrijheijt van Rosendale, nr. BFP00995)

Jac.Hurks herinnert hij zich als een heel aimabele man. “Markant ook, door zijn rustige uitstraling. Als hij twijfelde aan iets wat zijn vrouw vertelde, zei hij heel voorzichtig: ‘Puck, zeg je dat wel juist?’. Naast bewondering voor de architect heeft Frits ook waardering voor de vrouw achter de vakman. Voor hem was ze tante Koosje, maar Frits noemt haar graag gekscherend ‘de baas’.

“Tante Koosje kwam maar uit een heel gewoon milieu, maar ze kon wel erg deftig praten. Met kenmerkende uitspraken als ‘Pardon, mag ik even iets zeggen?’ wist ze altijd de aandacht te trekken. Maar ze was beslist ook heel vriendelijk. Na het overlijden van haar man is tante Koosje verhuisd naar een luxueus serviceappartement in Residentie Meilust, in Bergen op Zoom. Jac. Hurks heeft rijk geleefd, maar is arm gestorven. Zijn graf zou niet misstaan hebben in het rijtje notabelen op de begraafplaats, maar er is zelfs geen noemenswaardige grafsteen voor hem geplaatst.”

Tjeu Tierolff. (Particuliere collectie)

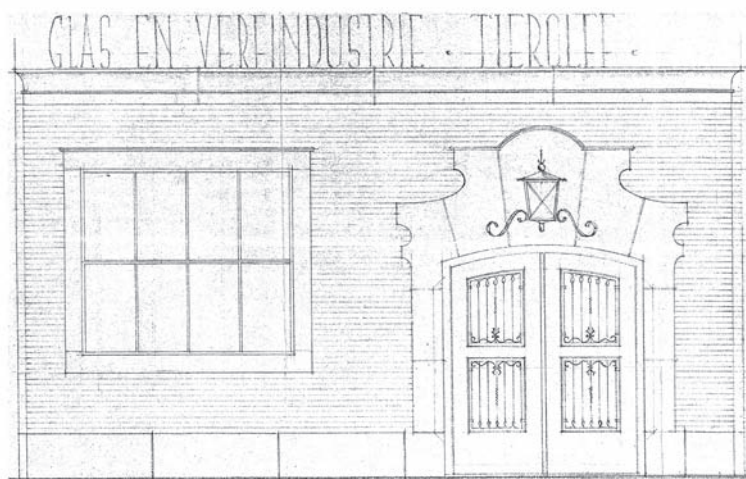
Tjeu Tierolff (1941)

Tot 1980 was Tierolff Glas een begrip in de regio. Tjeu heeft daaraan bijgedragen als de vierde generatie. De glashandel was toen gevestigd achter Stationsstraat 18, het woonhuis van Tjeu's opa. Tjeu had zelf voornamelijk een werkrelatie met de architect, maar omdat zijn ouders goed bevriend waren met het echtpaar Hurks, heeft hij hen ook privé goed leren kennen.

Aan architect Hurks had de glasleverancier een goede klant. "Wij hadden in ons bedrijf vijf man die glas in lood maakten en een man die brandschilderde. Voor zijn glas-in-loodramen ging Hurks altijd te werk volgens een vast patroon," was Tjeu opgevallen. "Veel van zijn ontwerpen

begonnen aan de zijkanten met geel, daarna een randje met felle kleuren en dan zat er in het midden een motief. Bijna elk huis van Hurks heeft een uitbouw aan de voorkamer. Dat zorgt voor een opvallend aanzicht. Ook de interieurs zijn bijzonder. De hal met trap van Ludwigstraat 7, waar ik ooit woonde, is zó mooi! Maar wat mij ook altijd verwonderde was dat hij vanuit zijn kleine kantoortje in de Vughtstraat zulke grote werken bouwde als de kostschool en het gigantische klooster in Huijbergen. En achter ons bedrijf in de Stationsstraat heeft Hurks een glasmagazijn gebouwd volgens een zelfverzonnen constructie." Dat magazijn bestaat niet meer, maar de tekening heeft Tjeu altijd nog bewaard. Door de goede vriendschappelijke relatie tussen Tjeu's ouders en het echtpaar Hurks, sprak Tjeu hen aan als oom Jac. en tante Koosje. "Het waren echt fijne mensen", herinnert hij zich.

79

Voorgevel Tierolff glas en verf aan de Stationsstraat te Rosendaal volgens tekening van Bureau Hurks, 1950. (WBA, bouwtekeningen dnr. 8275)

“Een broer en een zus van mijn vader woonden allebei in een huis van Hurks in de Ludwigstraat. Mijn tante woonde naast het kantoor. Iedere vrijdag aan het eind van de middag kwamen Hurks en zijn vrouw koffiedrinken bij haar. Mijn ouders en ik kwamen daar dan ook. Het was een geweldige tijd. Wij hebben een mooie jeugd gehad. Maar ook onze ouders en hun vrienden genoten van het leven. Zij waren wel van de feestjes. Met vijf bevriende stellen, onder wie ook het echtpaar Hurks, organiseerden ze regelmatig etentjes. Dat ging er heel chic aan toe. Eén keer in de vijf maanden kwam dan dat groepje ook bij ons thuis eten. Ik herinner me nog dat mijn moeder dan al maanden van tevoren met de voorbereidingen bezig was. Hurks was een aimabele man. Als hij binnenkwam zei hij niet veel, maar hij maakte veel indruk door zijn uitstraling, zijn rust en bekwaamheid. Het is een van de mensen die mij van vroeger het meest bijgebleven is. Jac. werd wel helemaal gedirigeerd door zijn vrouw. Zij was de stuwende en sturende kracht. Althans, zo heb ik dat altijd ervaren. Tante Koosje kwam daardoor wel dominant over, maar ze was niet verwaand. Daardoor was haar houding niet storend. Ik had zelfs veel respect voor die vrouw.”

80

*Loes van Langerak en Jan Walraven, 2017.
(Foto Bea Hoeks-de Laat)*

Jan Walraven (1942) en Loes van Langerak (1941)

Toen Jan Walraven en Loes van Langerak in 1966 trouwden, was er in Roosendaal geen woning voor hen beschikbaar. Het jonge paar week in eerste instantie uit naar Bergen op Zoom, maar vond enkele jaren later de ideale woning in Wouw.

Met Jan en Loes kreeg Wouw er een paar muzikale bewoners bij. Jan is organist en dirigent, Loes is zangeres. Al snel stonden er twee orgels in huis. Die vroegen om een grotere ruimte. Een gedeelte van de tuin werd opgeofferd voor de muziekzaal met inrichting, naar een ontwerp van architect Alphons van Woerkom. Vervolgens verzorgde het

echtpaar 36 jaar lang muziekvoorstellingen in hun “Concertzaal In den Wouwdfluit”. In 2005 werd de ruimte bovendien in gebruik genomen als officiële trouwlocatie voor de gemeente Roosendaal.

In 1931 tekende architect Hurks, in opdracht van notaris Siebelink, twee huizen in Wouw; een woonhuis met kantoor aan de Markt en een herenboerderij, die bereikbaar was via de Kroonse Gang naast hotel “De Kroon”. Tegenwoordig is het adres daarvan Omgang 10.

Detail glas-in-lood, 2017. (Foto Bea Hoeks-de Laat)

Jan en Loes werden in 1971 de tweede bewoners van deze markante boerderijwoning. In 1973 nodigden zij de architect en zijn echtgenote uit voor een bezoek. Hurks ging daar graag op in. Jan Walraven vertelt: “Alle binnendeuren waren gebeitst en werden regelmatig geboend met bijenwas, waardoor we er weinig onderhoud aan hadden. Hurks was gecharmeerd van de roodachtige naaldhoutsoort Oregon Pine, die hij voor het eerst zag in Canada in 1912. Maar ook over alle andere details in het huis was nagedacht. De architect vertelde daarover: ‘Die betimmering tekenden wij allemaal. Ook het glas in lood en de vloerpatronen in de keuken en in de gang.’ En mevrouw Hurks voegde daaraan toe: ‘Mijn man heeft altijd iets met het getal drie. Zoals bijvoorbeeld drie kleine dwarsplankjes tussen de balusters van een trapleuning, vaak met een rond stukje rood geverfd hout erin.’ De kelder fungeerde als een groot reservoir voor regenwater, dat nog steeds in de keuken kan worden opgepompt met twee koperen pompen. Pas in 1957 kreeg het huis een aansluiting op het waterleidingnet.”

*Detail trappenhuis, 2017.
(Foto Bea Hoeks-de Laat)*

Omgang 10, 2017. (Foto Bea Hoeks-de Laat)

Tijdens het bezoek van de architect werd, behalve over het huis, ook over andere onderwerpen gesproken. Daarover vertelt Jan Walraven: “Ze waren wel goed getrouwd, geloof ik, maar hij vertelde me dat hij ’s avonds veel in zijn werkkamer was. Daarom denk ik dat hij tot diep in de avond flink zijn handen vol had en dus ook wel een beetje een kloosterachtig leven leidde. Ook vertelde hij: ‘Als ik in de Vughtstraat wandel en er komt een dame in positie op de stoep aanlopen, dan zeg ik altijd “Goede-morgen, mevrouw” en dan neem ik mijn hoed af’, waaruit wel blijkt dat hij een diep respect voor het leven had.” Toen Loes van Langerak aan Hurks vroeg wat hij van het huis vond, nu hij het na al die jaren weer terugzag, was zijn antwoord: ‘Er zijn van die huizen, mevrouw, daarvan krult mijn neus.’

Wim Schütz, 2017.
(Foto Bea Hoeks-de Laat)

Wim Schütz (1921)

Kunstenaar Wim Schütz woonde meer dan zestig jaar in het pand Nispensestraat 83, een ontwerp van Jac. Hurks uit 1917.

“Architect Hurks heb ik leren kennen toen hij met een restauratieopdracht naar me kwam. Dat was een portret van zijn vrouw, geschilderd door Pijnenburg. Ik herinner me hem als een sympathieke man, die goed naar anderen luisterde. Bovendien was hij iemand die zich goed kon presenteren, hoewel hij zich bescheiden opstelde. Zijn echtgenote Koosje Rampaart was juist het tegenovergestelde. Deze vrouw vulde hem mooi aan met haar doortastend optreden. Zij was een goede voor de public relations! Als kunstenaar heb ik talloze beelden gemaakt. Kort na de bouw van

de Fatimakerk kreeg ik van Hurks de opdracht voor een levensgroot Heilig Hartbeeld.

Voor de uitvoering gaf hij me de vrije hand. Hij kende mijn werk en had er blijkbaar alle vertrouwen in dat het wel goed zou komen. Toen het beeld klaar was, was Hurks inderdaad tevreden over het resultaat, maar pastoor Theeuwes kon het minder waarderen. De eerste jaren heeft het wel op het altaar gestaan, maar toen de kerk een andere indeling kreeg vanwege de modernisering van de katholieke gebruiken, heeft het beeld een plekje achterin de kerk gekregen.

Ik ben in 1921 geboren in Molenstraat 72, waar mijn vader een slagerij had. Nadat hij directeur van het slachthuis was geworden en mijn oudste broer in 1937 de slagerij met bovenwoning had overgenomen, verhuisden wij met het gezin naar Nispensestraat 83. Toen Beppie en ik in 1956 gingen trouwen zijn wij bij mijn ouders gaan inwonen. Omstreeks 1970 heb ik het pand gekocht van mijn ouders, met de afspraak dat zij levenslang bij ons zouden kunnen blijven wonen. Rond de eeuwwisseling zijn mijn vrouw en ik verhuisd naar een kleinere woning. In totaal heb ik dus ruim zestig jaar op het adres Nispensestraat 83 gewoond.

*Heilig Hartbeeld Fatimakerk
door Wim Schütz gemaakt
in opdracht van Jac. Hurks.
(Particuliere collectie Wim Schütz)*

Maar al voordat wij daar gingen wonen kwam ik regelmatig in dat huis. In de jaren dertig studeerde ik aan de Koninklijke Academie voor Schone kunsten in Antwerpen. Ook Toine Grosveld, zoon van de eerste bewoner van Nispensestraat 83, ging naar die academie. 's Morgens haalde ik Toine op en samen fietsten we dan naar het station in Essen, waar we de trein naar Antwerpen namen. Er hebben dus twee kunstenaars in dat huis gewoond, maar dat weet bijna niemand.

Ik was ook goed bevriend met Pros van Gilse, zoon van een bierbrouwer in de Raadhuisstraat. Zijn familie kwam oorspronkelijk uit Baarle-Hertog. Pros was geïnteresseerd in kunst en kwam daarom regelmatig in mijn atelier. Hij wist me alles te vertellen over de geschiedenis van het huis en de omgeving, want zowel in het landhuis Vrouwenhof als in Villa Mariahove woonde familie van hem.

De Nispensestraat heette destijds nog Nispenscheweg en dit gedeelte hoorde bij het grondbezit van Mr. A. van Gilse, eigenaar en bewoner van Vrouwenhof, die ook wethouder was in Roosendaal. In 1917, enkele jaren nadat Hurks terugkwam van zijn studiereis naar Canada, gaf hij hem opdracht voor het ontwerpen van het 'dubbel landhuis', zoals Nispensestraat 81-83 op de bouwtekening wordt aangeduid. Deze huizen moesten gaan fungeren als modelwoningen voor het nieuw te bouwen Villapark Vrouwenhof. Een plan dat overigens nooit verder uitgevoerd is, omdat de gemeenteraad er niet mee instemde. Hurks was toen nog niet officieel architect. Hij moest zich nog ontwikkelen, maar toch kreeg hij die opdracht. De invloed van zijn Canadareis was goed te zien in dit huis, omdat de bouwstijl niet overeenkwam met wat gebruikelijk

Nispensestraat 81-83, 2017. (Foto Bea Hoeks- de Laat)

84 was in Nederland. De serre had hij open getekend, als een veranda. Dat ontwerp heeft hij later aangepast door er glas in te plaatsten. Verder was het huis zo eenvoudig mogelijk gebouwd, vanwege de tekorten aan bouwmaterialen in die tijd. Aan het huis werd daarom niet meer besteed dan nodig was om het als modelwoning te presenteren. Toch had de architect erg zijn best gedaan kwaliteit en luxe te suggereren. Zo was het trapje naar de voordeur er zuiver om aanzien te wekken. Dat had niets te maken met eventueel te verwachten wateroverlast, want dan hadden andere huizen in de omgeving ook een verhoogde ingang moeten hebben. Ook de royale voortuin en de wit gestuukte gevels moesten bijdragen aan een mooie presentatie. Van die gevels zijn

overigens altijd de onderste lagen baksteen zichtbaar geweest. Daarboven waren de muren bezet en wit geschilderd. Alleen de bakstenen onder de ramen van de bovenverdieping zijn pas later gewit. Op verschillende plaatsen in het huis is te zien dat het gebouwd is in een tijd waarin arbeid goedkoop was en materialen duur. Zo was de zolder een open ruimte. De kelder daarentegen was zo groot als de keuken. De binnendeuren waren gerookt. Daarvoor werd een natuurhoutsoort gestookt. De rookont-

*Jac. Hurks getekend door Wim Schütz, maart 2016.
(Particuliere collectie Wim Schütz)*

wikkeling moest kleur geven aan het hout, zodat het niet meer geschilderd hoefde te worden. Die deuren hadden, net als de ramen, ook ruitjes bovenin. Dat was weliswaar geen glas in lood, maar ze moesten wel de suggestie wekken van luxe. De bewoners die na mij kwamen hebben het huis aangepast aan de eisen van de moderne tijd, zonder afbreuk te doen aan het originele ontwerp.”

Anno 2017 zegt bewoner John van Andel daarover: “We hebben er bij wijze van spreken nog een verdieping op gezet door op de open zolder een slaapkamer te maken. De indeling van de rest van het huis is nog in originele staat. We hebben het huis vooral wat lichter gemaakt door de donkere deuren te schilderen en de gele ruitjes in de bovenlichten te vervangen door blank glas. De authentieke elementen zoals plafonds met rozetten hebben we zoveel mogelijk gerestaureerd. Het atelier dat Schütz voor zichzelf bouwde in de tuin hebben we omgebouwd tot een functionele woonruimte en het originele schuurtje uit 1917 heeft net weer een schilderbeurt gekregen.”

*Dini Waegemaekers-Van Osta.
(Particuliere collectie)*

Dini Waegemaekers-Van Osta (1924-2016)

De heer Waegemaekers was directeur van de Sint Michel-ulo - later mavo - in Roosendaal, vanaf de oprichting in 1956 tot zijn pensionering in 1985. Zijn echtgenote vertelde ons in 2014, op 90-jarige leeftijd, over de bouw van de school en het woonhuis.

Een woning voor de directeur en zijn gezin

De vaders van zowel de heer als mevrouw Waegemaekers waren allebei schoolhoofd. Zij huurden een woning van het schoolbestuur. Dat was bij de Sint Michel-ulo niet aan de orde. Daarom koos het echtpaar Waegemaekers ervoor zelf een woning te laten bouwen naast de school. Hun opdracht aan Jac. Hurks was een licht en zonnig huis te ontwerpen. Daarover had mevrouw Waegemaekers regelmatig overleg met de architect. Dat contact heeft zij steeds ervaren als een hartelijke verhouding. Ze herinnert zich dat het voor hem soms moeilijk was om, behalve met de wensen van de toekomstige bewoners, ook rekening te houden met de in die tijd geldende subsidiënormen. Hij deed zijn best om tussen de regeltjes door te laveren en zo alle partijen tevreden te stellen.

Bouwproblemen

Het ontwerp van de Sint Michel-ulo (tegenwoordig Jan Tinbergen College) met directeurswoning was aanbesteed. Toen bleek dat er geheid moest worden, gaf Hurks aan het werk niet uit te willen voeren voor het vooraf afgesproken bedrag. Het heien betekende immers een extra kostenpost van ongeveer fl. 6.000,-. Ging de opdrachtgever niet akkoord, dan diende die een andere architect te zoeken, gaf Hurks te kennen. Maar de opdrachtgever stemde in en Hurks kon zijn ontwerp gaan maken.

In het oorspronkelijke plan bestond de woonkamer uit twee gedeeltes, die gescheiden werden door openslaande deuren met glas in de bovenkant. Toen de familie Waegemaekers in 1976 besloot de woonkamer te laten uitbreiden, was Hurks inmiddels gepensioneerd en de aanbouw werd getekend door zijn opvolger, het bureau Sadée & De Bruijn. De twee afzonderlijke kamers werden samengevoegd tot één ruimte, het raam aan de zijde van de Azaleastraat werd vervangen door een schuifpui en aan de achterzijde kwam een uitbouw. Die werd echter geplaatst zonder vooraf te heien. Dat leverde later vervelende scheuren op in het gebouw. “Hurks had dus een overschot van gelijk”, aldus mevrouw Waegemaekers.

Aan de rand van Roosendaal

In de zomer van 1959 verhuisde de familie Waegemaekers vanuit de Heuvellaan naar de nieuwe woning in de Azaleastraat. De Ericastraat bestond toen nog niet; die werd pas in 1973 aangelegd. De Azaleastraat grensde toen nog aan het buitengebied. “We hadden zelfs een vergunning nodig om de verhuishagen over het gras te laten rijden,” herinnert mevrouw Waegemaekers zich. “Naast ons huis lag de wei van boer Peeters. Daar liepen ezels. In de eerste zomer dat we hier woonden, in 1959, was ons jongste kind net een paar maanden oud. Haar had ik in de kinderwagen in de tuin gelegd. Terwijl wij binnen zaten te eten, zagen we buiten ineens een ezel zijn kop in de kinderwagen steken!.

Hoewel we erg tevreden waren over het huis, is de omgeving van de woning niet geworden wat we ons er vooraf van voorgesteld hadden”, vertelt mevrouw Waegemaekers. “Al tijdens de bouw van de school bleek dat het gebouw te klein zou zijn. Daarom werden er nog enkele lokalen aan toegevoegd. Die ruimte ging ten koste van wat onze tuin had moeten worden. Daar kwam nog bij dat ons verteld werd dat de rondweg achter de kazerne zou komen. We kozen er toen voor het huis aan de kop van de school te plaatsen, zodat we aan de voorkant van het huis een vrij uitzicht zouden hebben. Uiteindelijk werd de weg toch tussen ons en de kazerne aangelegd. Zouden we dat van tevoren geweten hebben, dan hadden we het huis om de hoek, naast de ingang van de school geplaatst. De voorkant van het huis kijkt nu uit op de geluidswal, maar gelukkig is het zicht vanuit het huis toch vooral gericht naar de zij- en achterkant.”

Voor het kinderrijke gezin en het huishoudelijk personeel realiseerde Hurks vooral een praktisch huis; zo heeft mevrouw Waegemaekers het altijd ervaren. De comfortabele trap in de hal was daar een belangrijk onderdeel van. En tussen de woonkamer en de keuken kwam een doorgeefkast, zoals dat in die tijd vrij gebruikelijk was. Oorspronkelijk zaten daar aan de kant van de keuken ook deurtjes voor. Hurks vroeg nog of er een haakje aan de binnenkant van die deurtjes moest komen, zodat het dienstmeisje niet onverwacht binnen zou kunnen kijken of gesprekken afluisteren. Dat haakje is er niet op gekomen...

Een nieuwe school in Roosendaal

De Michel-ulo werd opgericht in 1956, maar had toen nog geen eigen gebouw. In de eerste jaren maakte de school daarom gebruik van diverse locaties in de stad. Aanvankelijk waren dat enkele lokalen van de Sint Corneliussschool aan de Hulsdonk

87

Klassenfoto St. Michel ULO met links Pater Guyaux en naast hem directeur B. Waegemaekers, 1964. (WBA, fotocollectie Roosendaal nr.32812D)

Beeld 'Uitvliegende vogels' door Kees Keijzer bij Azaleastraat 1 in 1975, nu in de tuin van het Tongerlohuys. (WBA, foto gemeente Roosendaal fotocollectie Roosendaal nr. K00997)

88

sestraat, maar al na enkele maanden werd er verhuisd naar de Nederlands Hervormde school in de Emmastraat en een zijzaal van het Gildenhuis in de Damstraat. De heer Waegemaekers, directeur van de school, was voorzitter van het kerkbestuur. Deken Van Mierlo was voorzitter van het schoolbestuur. Hij wilde dat Hurks de nieuw te bouwen school zou tekenen. In die overweging heeft waarschijnlijk meegespeeld dat onderwijsinspecteur Schols naar tevredenheid in een huis van Hurks woonde, aan de Wouwseweg. Hurks kreeg dus de opdracht een schoolgebouw te ontwerpen en een woonhuis voor het gezin van het schoolhoofd. Met de bouw van de school werd in 1958 gestart. In 1959 werd het gebouw opgeleverd. Er was wel een klein strijdpuntje: Hurks wilde de gangen van het schoolgebouw ruimtelijk houden en daar dus geen kapstokken zetten. Daarom had hij de entreehal aanvankelijk getekend als garderobe. De heer Waegemaekers wilde die ruimte echter als aula kunnen gebruiken. Dat was in die tijd nog niet erg gebruikelijk. Ze kwamen tot een compromis door kapstokhaken tegen de wanden in de gangen te bevestigen.

De ingang van de school was op het plein aan de kant van de Voorstraat. Daarlangs kwam je meteen binnen in de aula - toen de Azaleastraat aangelegd was - heeft de heer Waegemaekers aan die zijde een officiële voordeur laten maken op de plaats waar eerst een raam zat.

De gymzaal is later gebouwd. Bij het in gebruik nemen daarvan werd bij de nieuwe ingang in de Azaleastraat het kunstwerk 'Uitvliegende vogels' onthuld, een beeld van Kees Keijzer uit Wouw. Bij de fusie van de Michel-mavo met het Gertrudiscollege in 1996 is dat beeld meegegaan naar het gebouw aan de Bovendonk, waar het, achteraf gezien, minder goed tot zijn recht kwam. In 2017 werd het beeld daarom, in overleg met het Gertrudiscollege en op initiatief van de Stichting Vrienden van Museum Tongerlohuys, verplaatst naar de museumtuin in het Cultuurcluster.

Jan Versantvoort.
(Particuliere collectie,
foto Poula Versantvoort)

Jan Versantvoort (1932)

In de jaren vijftig volgde Jan Versantvoort de opleiding “Voorbereidend Architect”. Zijn docent voor het vak Bouwmaterialen was Jac. Hurks.

“In de jaren 1951 tot 1955 heb ik de opleiding ‘Voorbereidend Architect’ aan de Academie voor Beeldende en Bouwende Kunsten in Tilburg gevolgd. Deze academie viel onder de R.-K. Leergangen. De directeur van de academie was de heer Henri Sicking. Voor het vak Bouwmaterialen hadden we de docent Jac. Hurks uit Roosendaal. In mijn herinnering was de heer Hurks een uitstekende docent, die sprak met kennis van zaken. Bovendien had hij veel gevoel voor humor. Ik kan me nog enkele voorvallen herinneren: Op een keer kwam hij te laat voor de les. Hij kwam namelijk altijd met de trein van Roosendaal naar Tilburg. Als excuus voerde hij aan dat hij van zijn huis naar het station een stuk om had moeten lopen, omdat hij anders door een straat kwam die hij zelf gebouwd had.”

Versantvoort, die zelf niet bekend was in Roosendaal, heeft altijd gedacht dat Hurks dit als grapje bedoelde. Wie de situatie in Roosendaal kent, weet wel beter: Een groot gedeelte van de huizen in de Ludwigstraat, op loopafstand van het station, is ontworpen door architect Hurks. Hij bouwde daar voor zichzelf het huis op nummer 2. Vanwege bombardementen op het station in 1940 voelde zijn vrouw zich daar niet meer veilig en wilde er weg. Het echtpaar is toen verhuisd naar de nabij gelegen Vughtstraat. En ja, de kortste weg van de Vughtstraat naar het station is inderdaad door de Ludwigstraat.

Versantvoort vervolgt zijn verhaal: “Als we aan het einde van het schooljaar een proefwerk moesten maken, gaf Hurks eerst de vragen aan ons door en verdween daarna voor wel tien minuten naar beneden om een krant te halen. Wij hadden ondertussen de moeilijkste vragen gauw opgezocht. Als hij terugkwam ging hij uitgebreid de krant zitten lezen. ‘Er zit geen gaatje in’, zei hij dan nog. Hij hechte niet veel waarde aan dat proefwerk;

Portrettekening Jac. Hurks door
Henri Sicking, 1923. (WBA,
prentcollectie Roosendaal nr. P00048)

Groepsfoto van leerlingen van Jac. Hurks uit het schooljaar 1954-1955 tijdens een excursie naar Bruynzeel. Hurks zelf staat niet op de foto. Jan Versantvoort is de man met bril op de achterste rij, tussen de U en Y van Bruynzeel. (Particuliere collectie)

90

‘Ik laat alle papiertjes vanaf de trap naar beneden dwarrelen en het onderste krijgt het hoogste punt, want daar staat het meeste op’. Hij waarschuwde ons wel altijd: ‘Op het eindexamen moeten jullie wel alles kennen.’ En zowaar, dat examen was erg pittig.”

Tegenwoordig is Jan Versantvoort nauw betrokken bij de Heemkundekring in zijn woonplaats Uden. Daar stond tot 1991 Huize Sint Jan, een gebouw naar ontwerp van Jac. Hurks, dat onderdak bood aan een ziekenhuisje, een gasthuis en het klooster van de zusters Carolus Borromeus. Deze zusters kwamen in 1877 naar Uden. Hun activiteiten bestonden hoofdzakelijk uit het verzorgen van ouderen, zieken en weeskinderen.

Met de bouw van Huize Sint Jan werd op 1 juli 1932 begonnen. De Udense Courant van 9 juli dat jaar vermeldt dat de eerste steenlegging voor het nieuw te bouwen gasthuis werd verricht door pastoor Swinkels, in aanwezigheid van de overste van Huize Sint Jan, een ziekenzuster, Kruisheer⁵ Campman en de opzichter van de bouw. Op 10 april 1933 werd het ‘Sint Jansgesticht’, zoals de instelling in de volksmond heette, ingezegend door Mgr. Diepen.

We maken een sprong in de tijd en komen uit in 2013. Het hedendaagse Zorgcentrum Sint Jan is alweer geruime tijd gevestigd in het nieuwe onderkomen en het wordt tijd voor een rigoureuze opruimbeurt. Wat weg kan wordt verzameld om naar de vuilstortplaats te brengen. Gelukkig beseft Mary van der Wijst - kok bij het zorgcentrum - dat de gevelsteen uit het oude gebouw, die kennelijk jaren in de kelder gelegen heeft, wellicht van historische waarde zou kunnen zijn. Hij neemt contact op met de Heemkundekring, die zich over het erfgoed ontfermt.

De inmetzeling van de koker bij de inwijding van de Onze Lieve Vrouw van Fatimakerk in Roosendaal door Mgr. J. Baeten, bisschop van Breda. Links van de bisschop architect Jacques Hurks, rechts van de bisschop: pastoor N. Theeuwes, 1952. (WBA, fotocollectie Heemkundekring De Vrijheijt van Rosendale, nr. BFK00131)

Daar roept de holle ruimte die aan de bovenkant in de steen zit veel vragen op. Daarom gaan we te rade bij onze vraagbaak Jan van den Bouwhuisen. Hij is immers goed bekend met het werk van Hurks en met katholieke gebruiken en verklaart dat als volgt: “Het was gebruikelijk bij kerken en andere religieuze en openbare gebouwen in een loden koker informatie in te metselen voor de overlevering. Die bestond uit een oorkonde met een plechtige tekst, ondertekend door gezagdragende betrokkenen, zoals de bouwpastoor en de burgemeester. Het was ook heel gebruikelijk de in dat jaar verschenen munten en postzegels bij te voegen.” Helaas is in Uden de inhoud van de gevelsteen niet meer teruggevonden.

Cees Meeuwis (1909-1990)

Cees Meeuwis was amper zestien jaar en leerling van het Norbertuslyceum toen hij op aandringen van zijn leraar tekenen als volontair in dienst kwam bij architect Jac. Hurks. Hij werkte daar van 1925 tot 1928 en nog heel kort na zijn militaire dienst. Vervolgens werkte hij nog bij verschillende andere architecten en instanties. De Tweede Wereldoorlog bracht hij als krijgsgevangene in Duitsland door. Uiteindelijk trad hij in dienst van de gemeente Rucphen. Op het einde van zijn leven noteerde hij op basis van eigentijdse, losse oude aantekeningen zijn herinneringen in een agenda, waaruit hierna enkele passages volgen.

*Cees Meeuwis in zijn jeugd.
(Particuliere collectie)*

92

*Vughtstraat 24 in 1989
(WBA, foto provincie Noord-Brabant,
fotocollectie Roosendaal, nr. K8092)*

“In de herfst van 1925 kreeg ik van mijnheer Werz, onze tekenleraar, te horen dat hij een baan voor me had op een architectenbureau. Ik stond wel een beetje beduusd; ik kon nu toch niet van school gaan? Hij zei me dat dit juist iets voor mij was, omdat ik zo van tekenen hield, en dat was nu mijn kans die ik moest aanpakken. Ik moest er toch eerst maar eens met mijn ouders over praten. Dat deed ik dan en ze vonden het goed. Als mijnheer Werz dat voor mij goed vond, dan moest ik dat maar doen. Ik heb dit tegen hem gezegd en hij zou het architect Hurks mededelen. Deze gaf ook les op de avondschool en tevens op de Hogeschool in Tilburg. Ik kreeg van mijnheer Werz te horen dat ik me maar bij mijnheer Hurks moest vervoegen om een afspraak te maken. Dat zou ik op een zondagavond komen doen, na het voetballen. De eerstvolgende zondag, na een voetbalwedstrijd in Bergen op Zoom, ben ik er vanaf het station naartoe gegaan. Hij woonde in de Vughtstraat. Ik belde aan en werd binnengelaten in een lange gang. Ik legde mijn voetbaltas in de gang en ging de woonkamer binnen, maakte kennis met mijnheer en mevrouw en werd aangenomen. Ik kon direct beginnen als volontair. Dat direct werd de eerste van de maand, omdat ik eerst de school nog in kennis moest brengen dat ik ging werken. Rector Van den Hout vond het wel niet wijs dat ik het deed, maar ik kon dan toch de school verlaten. Mijn klasgenoot en buurman, die zo mooi kon schrijven, verliet ook de school. Een notaris had bij de rector geïnformeerd of hij hem niet aan een mooi-schrijvende student kon helpen. En hij had mijn buurman aanbevolen. Twee onafgewerkte studenten werden dus “het leven” ingestuurd zonder dat ze er eigenlijk zelf over hadden kunnen beslissen.

Ik moest op de avondschool overstappen van vrij tekenen op vaktekenen. Ik kwam in de klas te staan van mijnheer Van Overveld en van mijnheer Vergouwen. Mijnheer Van Overveld was vroeger aannemer geweest

Ludwigstraat 2, c. 1935. (WBA,roo410 collectie aanwinsten inv. nr. 518)

en had de St. Corneliuskerk gebouwd; daar is hij failliet gegaan omdat de prijzen van materialen enz. zo omhoog liepen, dat zijn begroting, of aannemingsom, niet meer klopte. De gestegen prijzen en lonen werden niet vergoed; waren toen nog voor eigen risico. De torenspits hebben ze er niet meer op kunnen zetten; wel een klein tentdakje. De opzichter van deze kerk was mijnheer Hurks. Deze was in de kost bij de familie Rampaart, een kleermakersgezin, met een dochter. Mijnheer Hurks kwam van Vught. Koojsje Rampaart heeft mijnheer Hurks aan de haak weten te slaan en ze zijn getrouwd. Architect Vergouwen had zijn studie genoten aan de Universiteit in Antwerpen. Architect Vergouwen en Architect Hurks hebben nog lange tijd samengewerkt. Als we les hadden van mijnheer Vergouwen moest je nooit aan de eerste tafels, bij het bord, staan. Hij was namelijk nogal eens dronken en dan was zijn adem nu direct geen aangename reuk als hij voor je stond te leraren.

Op kantoor kreeg ik allerlei karweitjes op te knappen natuurlijk. We hadden kantoor op de eerste verdieping, aan de voorkant. Het was een groot huis voor twee mensen, ze hadden geen kinderen. Wel een werkmeisje, Maria van Dam, de dochter van het strooppinnen-winkeltje bij de broederschool. Op kantoor zat nog een tekenaar, John Rampaart, een broer van mevrouw Hurks. Mevrouw zat ook meestal bij ons op kantoor, te haken, breien of lezen.

Ze zat ook weleens in de weg, als je eens wat moest opzoeken. Ik was het toen nogal eens met mezelf oneens of ik haar nu mevrouw of juffrouw moest noemen. Er waren toen nog vrouwen van mannen van gelijke stand die gewoon juffrouw genoemd werden. Als me dat eens overkwam, kreeg ik van John wel te horen dat ik zijn zus met

mevrouw moest aanspreken. Dat deden we dan maar in het vervolg. Ik kon tenslotte nogal aardig met haar opschieten, en een mens zijn zin geven was altijd leuk. Op zeker ogenblik was John vertrokken; hij was tekenaar bij het gemeentelijk waterbedrijf geworden. De stiekemerd. Daar had hij geen woord over losgelaten, ook geen afscheid genomen. Ik stond er nu alleen voor en het werd wel stiller op kantoor. Afijn, veel gepraat was er toch al nooit geweest. Alleen met Maria kon je wel eens wat praten en lachen. Mijnheer en mevrouw waren niet zo praatziek en lacherig. Neen, erg veel contact had je er niet mee. Maar ze gingen een nieuw huis bouwen in de Ludwigstraat-hoek Stationsstraat. Daar kon ik nu af en toe eens gaan kijken hoe het er bij stond. De aannemer was Kees Heck; een eersteklas vakman. Hij klaagde er wel over dat hij het veel te goedkoop had aangenomen. Het was allemaal duurder van opzet en afwerking dan waarop hij gerekend had. Hij moest bijvoorbeeld een trap naar de verdieping maken met wrongstukken waarop hij niet gerekend had. Hij moest deze uit de hand maken, van trapboom en leuning, totaal vier stuks waarop hij niet gerekend had. Er kroop namelijk een heleboel tijd in.

Maar het is klaar gekomen en we verhuisden naar de Ludwigstraat. Het huis in de Vughtstraat werd verhuurd aan de heer Laane, een zoon van de firma Laane op de Markt, die pas getrouwd was. De meid Maria kreeg gedaan en een jong meisje, Paula Ribbens, kwam in dienst. Zij was nog familie van mevrouw Hurks, en waarschijnlijk pas van school. We hadden nu een aparte opgang en een kleiner kantoor. We hadden het nog tamelijk druk en ze kochten een autootje: een two-sitter sportwagen. We kregen in die tijd ook te maken met een rentekaart: daar moest door de baas elke week een zegel van een kwartje ingeplakt worden. Hurks vroeg aan me of ik die op me wilde nemen. Nu, dat wilde ik niet, want de werkgever moest die betalen. Ik verdiende nog steeds niets bij hem; of ik dus nog geen kwartje waard zou zijn? Hij heeft het toen maar op zich genomen. Mevrouw was veel op reis naar Engeland en Frankrijk. Mijnheer dronk zijn wijntje; kon je ook al aan hem gaan ruiken. Ex-compagnon Vergouwen was toch een voorbeeld voor hem geweest. Het verhuurde huis in de Vughtstraat bracht per maand fl. 1000,- op geloof ik. Ik moest het nog bij de bank van Van Gilse in de Molstraat gaan halen. Eens kreeg ik een briefje van fl. 1000,- te veel. De zoon Leo had me geholpen. Ik moest het terug gaan brengen. Ik ging terug en trof Leo weer en zei hem dat hij een abuis gemaakt had. "Dat kon niet", zei hij, "hier worden geen abuizen gemaakt". Of jij dat vol durfde te houden, vroeg ik hem, en zo ja of hij dan de kas eens na wilde tellen. Nee, dat hoefde niet, maar op mijn aandringen deed hij het toch maar. Het waren allemaal nieuwe briefjes en na tweemaal tellen bleek er toch een duizendje tekort te zijn. Met de bemerking dat er "hier" toch ook fouten gemaakt konden worden gaf ik hem het briefje terug. Hij blij want anders had hij moeten dokken. Ik kreeg van hem echter geen fooi!

Ik vertelde mijnheer Hurks dat ik onder dienst moest, en zo vertrok ik, 1 oktober 1928, naar Utrecht, de Kromhoutkazerne van het Regiment Genietroepen, afd. de Verlichting. [...]

Zo begon dan het gewone burgerleven alweer; het soldatenpak werd in de motenballen gezet, en het burgerkloffie weer aangetrokken. Een paar dagen vakantie en maandags weer aan het werk. Toen ik op kantoor kwam bij architect Hurks was er ook al een tekenaar aanwezig. Daar had hij me niets van gezegd, en dat stak me een beetje. Nee, ik heb er niet meer naar mijn zin gewerkt. Toen Fienus, wat later, kwam

*Het echtpaar Hurks, c. 1965.
(Foto Rembrandt, WBA 100410
collectie aanwinsten inv. nr. 514)*

95

vragen of ik 's avonds zijn vader niet kon komen helpen op zijn kantoor hapte ik toe. Dat ging zo goed en plezierig dat toen mijnheer Van Overveld vroeg of ik niet bij hem wilde komen werken, ik dat maar dolgraag deed. Ik zei dus op bij architect Hurks, en stapte over naar het Architecten Bureau Van Overveld en P. Vervaart, op de Boulevard in een oude woning gevestigd. [...]”.

Conclusie

Dat Jac. Hurks als architect een bekwaam vakman was, was al eerder bekend. Dat hij ook als mens bijzonder was, wordt steeds benadrukt door diegenen die hem persoonlijk gekend hebben. Woorden als markant, rustig, beheerst en bescheiden worden regelmatig gebruikt, als hen gevraagd wordt te vertellen wie Hurks was. De geïnterviewden hadden allemaal een andere relatie met Jac. Hurks. Toch komen ze tot dezelfde slotsom: dat hij, behalve een kundig architect, ook een sympathieke man was die zich goed kon presenteren, zonder op de voorgrond te treden. Dankzij deze gesprekken weten we nu ook dat Hurks een brede interesse had voor diverse kunstvormen, zoals muziek, theater en beeldende kunst. Maar ook dat hij een goed gevoel voor humor had.

noten

- 1 Het betreft het boek 'Geschiedenis van een stadhuis en eene kathedraal van Viollet-le-Duc' (Haarlem 1897), zie WBA roo 410, collectie aanwinsten, inv. nr. 509.
- 2 N.J.H. (Jacques) van Groenendaal (1864-1932).
- 3 Mr. A.J.L.M. van Gilse (1864-1929). Hij had meerdere plannen om zijn landgoed Vrouwenhof te bebouwen. Zie ook DVVR 70 (2017), 3-8. Voor tekeningen zie WBA, roo410 collectie aanwinsten inv. nrs. 245 en 246.
- 4 A.J.B. Hoevenaars was van 1924-1930 kapelaan in de Sint Jan in Roosendaal en vertrok daarna naar het Liesbos in Breda.
- 5 De religieuze gemeenschap van de Orde van het Heilig Kruis had een klooster in Uden. De leden ervan – voornamelijk priesters – noemden zich Kruisbroeders of Kruissheren.